

De Januskop van de Westerse democratie

(Verkorte versie, uitgesproken op de 2e lustrumviering van de Promotiekamer op 27 februari 2015, Den Haag).

Dames en heren,

Kent u het verhaal van de Surinamer die blank wilde worden? Nee?! Welnu, onze Surinamer ging naar de huisarts met de innige wens om blank te worden. Hij kreeg enkele tabletten mee. Hij nam er één in, en werd blank. Hij gaf z'n vrouw een tablet, en ook zij werd blank. Daarna gaf hij hun zeventienjarige zoon een tablet, maar die riep verschrikt uit: "Ben je gek! Ik ben bruin en ik blijf bruin!". Waarop de man z'n vrouw aankeek en verzuchtte: "je bent nog geen vijf minuten blank, en je hebt al gedonder met die kleurlingen".

U begrijpt wel dat het geen waar gebeurd verhaal is, maar een mop. In deze mop komen verschillende zaken tot uiting die het kader vormen van deze lezing. Zaken zoals de wens van de ouders om blank te worden. Dat kan je letterlijk opvatten: de wens om met medicijnen de huid te bleken of om op langere termijn via gemengde huwelijken te "verblanken". Maar je kan ook denken aan cultureel blank-worden, een behoefte die veel allochtonen hebben. Een tweede opvallende kwestie in deze mop is het onbegrip van de ouders, de meerderheid, voor de wens van de minderheid, de zoon, om bruin te willen blijven. Wil de

minderheid niet verblanken, dan heb je gauw ‘gedonder’. En die vanzelfsprekende associatie tussen huidskleur en gedonder is ondertussen beklifd in het Nederlandse debat over de integratie van etnische minderheden.

Vervang nu het woord kleurling met ‘moslim’, dan staat de Islam voor gedonder. Ik heb in het verleden vaker betoogd dat Europa een heuse Islamvraagstuk kent dat is samengesteld uit het dragen van de boerka, de zogenaamde onverenigbaarheid van de westerse cultuur met de Islamitische leefwijzen, de bouw van moskeeën, de traditionele man-vrouw-verhoudingen, de allochtone woonconcentratie in bepaalde wijken, en de verbinding met Moslims in het buitenland en verschillende loyaliteiten hebben. Er is geen discussie over de gestolde verdenking dat Moslims potentiële radicalen zijn en een gevaar vormen. Dat heeft ertoe geleid dat de Islamkwesie het afgelopen jaar razendsnel is aangekoekt met nieuwe onderwerpen: “radicalisering”, “jihadisme”, “terrorisme”, “veiligheid”. De aandacht voor deze nieuwe vraagstukken overspoelt de bekende beleidsvraagstukken van etnische minderheden zoals de achterstand in het onderwijs, de werkgelegenheid, de sociale mobiliteit, of de bestrijding van discriminatie en armoede. Over deze snelle geboorte van een nieuw politiek vraagstuk wil ik het met u hebben. Hoe solide is dit probleem? En als het geen gebakken lucht is, waar bestaat zij uit? En hoe groot is dit vraagstuk?

Ik neem u ter illustratie mee naar week 46 van vorig jaar. Burgemeester Van Aertsen van Den Haag trekt aan de bel bij minister Opstelten van Justitie over teruggekeerde Jihadstrijders. Hij verwoordt een breed aanwezig gevoel.

Terugkeerders uit Syrië zijn geradicaliseerde Moslims en zouden aanslagen in Nederland kunnen plegen, verzuchtte hij op 13 november voor de BNR-radio. Zij moeten gede-radicaliseerd worden, maar ze werken niet allen mee. Op de vraag van de journalist om hoeveel terugkeerders het in Den Haag gaat, was zijn antwoord: zes. Hoe die radicalisering werd vastgesteld bleef in het duister. Op de vraag hoeveel van deze zes weigerden een de-radicaliserende behandeling te ondergaan, was het antwoord van de burgemeester: nul! Ik herhaal: nul! En dan kunnen we ons in gemoede afvragen waar we het precies over hebben. Maar de burgemeester staat niet alleen in zijn opvatting. Het spook van radicalisme is inmiddels politiek verankerd, zozeer dat er zelfs een roep is om gemeenten en scholen te helpen om radicalisme tijdig te ontdekken en te bestrijden.

Waarom is afreizen naar bijvoorbeeld Syrië om te strijden tegen de Assad dictatuur een criminele daad? Europa had de opstandelingen in Syrie toch ook willen helpen? Waarom mogen individuele Moslims dat niet? Vroeger werd een dergelijke internationale solidariteit toegejuicht. Er waren tijden dat Nederlanders zich konden aansluiten bij tal van bevrijdingsbewegingen elders in de wereld, inclusief Israël dat met de Arabische wereld in conflict was en is. Ooit gehoord dat het afreizen naar Israël een misdaad is? Ik kan niet beoordelen

hoe groot de solidariteit met bewegingen buiten Europa vroeger was. Maar ik deel de indruk dat het aantal jihadisten groeiende is. En we weten van de Amerikaanse en andere oorlogsveteranen dat er tussen de terugkeerders altijd wel personen zijn die om ideologische of persoonlijke redenen teruggrijpen naar de wapens. Die ontsporingen hebben weinig te maken met de Islam, al kan men betogen dat stromingen binnen de Islam makkelijk aanzetten tot het gebruik van geweld. Maar dat gold ook voor het revolutionaire socialisme, nietwaar?

De jihadstrijders zijn vaak jonge mensen, tweede generatie moslims, die dus bekend zijn met de westerse democratie. Hoewel de meeste terroristische aanslagen niet door jihadstrijders zijn gepleegd, heeft het huidige anti-terrorismebeleid als doel om radicalisering, vertrek en terugkeer tijdig te ontdekken en te neutraliseren. Niet alle maatregelen zijn bekend, maar de gedachten gaan uit naar paspoorten afpakken, een reisverbod opleggen, de mensen interneren of zelfs het land uitzetten. Waar dat niet mogelijk is, zijn politici bereid de wet te veranderen om deze Moslims toch weg te zetten. Dit is criminaliseren: niet door de publieke opinie, maar door de wetgevende en de uitvoerende macht. En in deze politieke carrousel komen weinigen op het idee om zich af te vragen hoe het komt dat het aantal jihadstrijders toeneemt of waarom zij een afkeer of zelfs haat ontwikkelen jegens de westerse democratie. Die vijandigheid toeschrijven aan een irrationale Islam, die overigens allerlei extreme varianten kent, is al te makkelijk. Zou het kunnen zijn dat wij iets

verkeerds doen? Anders gezegd: zou het kunnen zijn dat specifieke ontwikkelingen in onze maatschappij leidt tot deze vijandigheid? Dus dat wij het geweld deels zelf oproepen?

Ja, wij doen iets verkeerds, daar ben ik van overtuigd. De Westerse democratie, die wij zo graag propageren als de juiste leefwijze, is geen paradijs waar iedereen toegang toe heeft. Zowel binnen Europa als daarbuiten heeft de Westerse democratie twee gezichten, een januskop die zij overigens vanaf de koloniale periode heeft gehad. De westerse democratie is gestoeld op het rechtstatelijk beginsel dat elke burger gelijk is. Niet alleen voor de wet, maar ook moreel. De praktijk is echter dat wij nieuwkomers democratie en gelijkheid beloven, maar die belofte niet waar maken, ergo: niet waar willen maken.

Ik geef enkele voorbeelden van deze ongelijke bejegening. Vrij regelmatig rapporteert het Sociaal en Cultureel Planbureau dat allochtonen en vooral Moslims op grote schaal op de arbeidsmarkt worden gediscrimineerd. Het meeste onderzoek gaat helaas voorbij aan de discriminatie op de werkvloer en bij de bevordering van werknemers in arbeidsorganisaties. Uitsluiting en ongelijke behandeling zijn ook gangbaar in het onderwijs, met name bij de toewijzing naar vervolgonderwijs, of bij de toegang tot gezondheidszorg en de woningmarkt. Deze vormen van discriminatie zijn genoegzaam aan de orde gesteld. Maar sinds Frank Bovenkerk – dertig jaar geleden - zijn eerste en

geruchtmakende studie over discriminatie publiceerde is er verbluffend weinig aan gedaan. Nederland neemt ritueel kennis van de discriminatie en gaat over tot de orde van de dag. De discriminatie wordt geweten aan het feit dat anderen afwijken, ‘anders’ zijn of er anders uitzien, waardoor de schuld niet bij de dader komt te liggen, maar bij het slachtoffer. Al zeggen wet en de ideologie dat je in Nederland anders mag zijn of er anders mag uitzien, de praktijk is dat een belangrijk deel van de bevolking daar anders over denkt. En door deze ideologische consensus wordt discriminatie al decennia lang gelegitimeerd.

Het tweede voorbeeld is het vaak gehoorde geluid dat de Islam zich niet laat verenigen met de westerse cultuur. Dat komt niet altijd uit extreemrechtse politieke kringen. Nog op 14 november 2014 betoogde hoogleraar Turkologie Erik-Jan Zürcher naar aanleiding van het uittreden van de twee PvdA-parlementsleden van Turkse afkomst dat de Turkse politieke cultuur zich zou kenmerken door een cliëntelistische behartiging van Turkse belangen. Dat zou anders zijn dan de opstelling van Nederlandse Kamerleden die de hele bevolking zou vertegenwoordigen. Collega Zürcher gaat met deze uitspraak op twee punten de mist in: 1. De Turkse gemeenschap in Nederland heeft, evenals andere gemeenschappen, recht op behartiging van haar belangen door Kamerleden; en 2. Nederlandse Kamerleden vertegenwoordigen ook de belangen van specifieke groepen. Denk aan de belangen van boeren, ondernemers, de ouderen, of aan

provinciale belangen, of van religieuze groepen, van automobilisten en zelfs van dieren. Waarom dan niet van Turken?

Maar mijn belangrijkste punt is veel directer en concreter: dat is het argument dat “wij” een vrijheid van meningsuiting hebben, een onaantastbaar democratisch recht. Dit argument komt vaak van mensen die menen het morele gelijk aan hun zijde te hebben, die de macht van de taal bezitten, en toegang hebben tot de media. Maar ik heb geen Moslim gehoord die de vrijheid van meningsuiting ter discussie wil stellen. Wat Moslims wel aan de orde stellen is dat de vrijheid van meningsuiting een ideologisch argument is om moedwillig te kwetsen. Het gaat hier om beide woorden: “moedwillig” en “kwetsen”.

Provocerende uitspraken als ‘Mohammed de profeet was een pedofiel’ worden gerechtvaardigd met een beroep op de vrijheid van meningsuiting. Waar dient zo’n uitspraak toe? Toen aan het licht kwam dat een groot deel van kloosterpriesters zich vergrepen had aan jongetjes, was er iemand die de term pedofiel in de mond nam? Waar waren de mensen die zo graag opkwamen voor de vrijheid van meningsuiting?

Die selectieve vrijheidsliefde was ook waar te nemen in de reacties op bijvoorbeeld de aanslag op Charlie Hebdo, wat overigens een heel ander type aanslag was dan die in Madrid of London. Uitspraken als zou een “aanslag op de vrijheid en de democratie” zijn gepleegd, dat de “vrijheid van meningsuiting”

is aangevallen, dat de “democratie verdedigd moet worden” gaan als een politiek refrein de ether in. Met elke aanslag, zelfs door een enkele verward individu en vooral wanneer hij een zogezegd “Arabisch uiterlijk” heeft, wordt de politieke hysterie in Europa groter. Het is bespottelijk te denken dat een enkeling of een gering aantal individuen de democratie kan bedreigen. Maar belangrijker is vast te stellen dat Europa niet ontvankelijk is voor de klacht dat zij kwetst. Neem het voorbeeld van de Cartoonisten, die maken spotprenten, nietwaar? Maar wie spot, die kwetst. En wie kwetst, mag de bal terug verwachten. Je kan niet kwetsen en jezelf verschuilen achter mantra’s als “vrijheid van meningsuiting” en “democratie”. We zien dergelijke politieke rituelen terug bij de beledigingen en bedreigingen in Nederland. Als er kritiek is op kwetsende uitspraken van bijvoorbeeld Geert Wilders, dan wordt diens vrijheid van meningsuiting altijd benadrukt. Commentaar heeft dan betrekking op de generalisatie, de toon of de bewoordingen. En het ritueel is dat enkele autochtone politici “foei” roepen en Marokkaanse organisaties aangifte doen. De normstelling door de Nederlandse politieke elite blijft uit.

In dit kader verdient de Rotterdamse burgemeester Ahmed Aboutaleb aparte aandacht. Niet omdat zijn opmerking dat de jihadisten moeten oprotten zo sterk overeenkomt met die van rechtse politici als Rita Verdonk en Geert Wilders. Maar omdat hij denkt de goed geïntegreerde Moslims in Nederland te beschermen door de extremisten te verwijderen. Aboutaleb heeft gelijk dat er

binnen de Moslimgemeenschappen een discussie op gang moet komen. Maar daarmee worden de radicaliserende gevolgen geadresseerd, - niet de oorzaken. Door Nederlandse jihadgangers eruit te willen zetten, zegt Aboutaleb dat allochtone burgers niet gelijk zijn aan autochtone, want de allochtone Nederlander kan je uitzetten en de autochtone niet. Aboutaleb zou pas stevig in zijn schoenen staan als hij ook tegen een doorgedraaide autochtone veteraan zou kunnen zeggen “rot op”! Zijn uitspraak vooronderstelt een fundamentele ongelijkheid van burgerrechten. Dergelijke uitspraken hebben bij veel allochtonen het gevoel doen postvatten dat als puntje bij paaltje komt, autochtone Nederlanders én hun witgewassen allochtone kornuiten, je niet accepteren.

In een democratie mag je verwachten dat gelijkberechtigde burgers dezelfde bejegening genieten. En als die burgers sociaal en politiek zwak zijn en in de steek zijn gelaten door de politieke elite, zij beschermd dienen te worden. Ik vind het daarom onbegrijpelijk dat de rechterlijke macht in een serie zaken waarin Moslims en extreemrechtse politici als Hirsi Ali en Geert Wilders waren betrokken, de kant van het rechtse kamp heeft gekozen. En natuurlijk met het verhullende argument dat de vrijheid van meningsuiting een kernstuk is van de democratie, en vanuit de ontorechte assumptie dat het hier om twee gelijkwaardige partijen gaat. Ik zei het in ander verband eerder: als Vrouwe Justitia inderdaad blind is, dan heeft zij wel een scherpe neus voor de macht.

Door mee te gaan met de huidige politieke kretologie is de rechterlijke macht een werkarm aan het worden van de uitvoerende macht in plaats van een actieve tegenspeler te zijn. De rechterlijke macht biedt daarmee niet meer de bescherming aan zwakke groepen in een woelige democratie, zij is zelf op drift geraakt. Daarmee verliest zij het vertrouwen van groepen die zich door haar niet beschermd weten. Zij boet aldus voor minderheden aan geloofwaardigheid in. En dat geloof in instituties – de arbeidsmarkt, de media, de rechterlijke macht, in één woord: de democratie – is cruciaal voor de politieke cohesie van de samenleving.

Een democratie die geen discussie toelaat over deze zaken, die geen twijfel heeft over zichzelf, die geen reflectie of zelfkritiek kent, die praktisch alles rechtvaardigt in naam van zichzelf, is een seculiere godsdienst, van een vorm van Westers fundamentalisme, en een goed voorbeeld van wat Alex de Tocqueville omschreef als “de tirannie van de meerderheid”. Deze tirannie kenmerkt zich door een grote consensus over de volgende kernpunten:

- Islam en westers-democratische waarden zijn onverenigbaar. Deze opvatting leidt tot een ‘kiezen’ tussen kampen, tot een vaak zelfverkozen assimilatie, door Moslims.
- Autochtonen hebben een absolute vrijheid om te zeggen wat zij willen, ongeacht de intentie en ongeacht de consequentie.

- Jihadstrijders zijn reële of potentiële terroristen die in een politieke quarantaine moeten, of in hedendaags jargon: gede-radicaliseerd moeten worden.

Deze anti-Moslim opvattingen worden regelmatig bekrachtigd door het parlement, de regering en de rechterlijke macht. Als de dialoog een wezenskenmerk is van de democratie, dan moet die in elk geval niet zo worden gevoerd.

SLIDE: 1

Dat gezegd zijnde, is het ook opvallend dat er van Moslimzijde weinig protest is gekomen. De Moslims die zich wel laten horen, beijveren zich om te laten merken hoe goed zij zijn geïntegreerd en hoe Hollands zij niet zijn geworden. Aan hun uitingen van assimilatie en nationalisme kan men aflezen hoe succesvol de integratie van minderheden wel niet is. Met uitspraken als ‘rot op naar je eigen land’, ‘de democratie is aangevallen’, ‘de vrijheid van meningsuiting moet beschermd worden’ overtreffen deze Moslims de meeste autochtonen in politieke gemeenplaatsen. Andersdenkende Moslims durven het publieke debat niet aan, daarvoor is de ruimte om te denken in dit land aanzienlijk ingeperkt. Er is in Nederland een onbetaalde gedachtenpolitie ontstaan. Zo mag je niet zeggen dat de Amerikanen de 11^e september over zich hebben afgeroepen, of dat je door

systematische kwetsingen het onheil over jezelf afroept, of dat je de haat van de tegenstander hebt gekweekt. Europese samenlevingen vertonen steeds meer trekken van een sterk getribaliseerde democratie waarin een nationalistisch conformisme de richting van de politieke ontwikkelingen is gaan bepalen.

Tot zover was mijn blik gericht op wat er gebeurde binnen de democratische staten. Maar de Januskop van de democratie die ik schetste is ook kenmerkend voor het aanzicht in het buitenland. We kennen de voorbeelden van het kolonialisme en imperialisme in een nog niet zo ver verleden. Ook in de periode na de Tweede Wereldoorlog hebben dezelfde westerse machten tal van moordende dictaturen in Azië, Latijnsamerika, het Middenoosten, en Afrika in het zadel geholpen én ondersteund. Dat gebeurde meestal om een zogenoemd communistisch gevaar te neutraliseren, maar nog vaker bleek dat een legitimatie te zijn om eigen buitenlandse belangen veilig te stellen. Ik wijs erop dat zulks onlangs nog gebeurde toen onder valse voorwendselen, gefabriceerd door de VS, een land als Irak werd gebombardeerd. Of dat de lokale bevolking werd opgeroepen om de strijd tegen een dictator aan te gaan, om vervolgens in de steek gelaten te worden, met vaak een massaslachting tot gevolg. Dit verraderlijk gezicht van de Westerse democratie is geen onbekend beeld in het buitenland.

Ik geef nog een laatste voorbeeld over deze westerse Januskop in het buitenland.

Terreur wordt omschreven als het creëren van collectieve angst. Deze collectieve angst genereren de Westerse landen in Islamitische gebieden bijvoorbeeld door die in coalitieverband te bombarderen of door Israël de vrije hand te laten. Ik wil niet stellen dat er een tweestrijd is tussen Moslims en westerse landen. Onder de Moslims bestaan er elkaar hevig bestrijdende groepen, met dezelfde terreureffecten. Ik wil er wel op wijzen dat de terreur uitgeoefend door staten aanzienlijk groter is dan die gepleegd door kleine groepen van individuen, netwerken of cellen genaamd. De Westerse staatsterreur wordt uitgeoefend met staande legers en vliegtuigen, en is heel anders dan de terreur door personen in netwerken. Naast de verschillen in schaal, middelen en effecten is een ander belangrijk verschil tussen staatsterreur en het netwerk terreur de legimitatie. Wij noemen onze operaties “zelfverdediging”, “vrede”, en “democratie”; zij noemen hun acties “wraak” en “zelfbescherming”. En hoewel wij decennia lang in een onofficiële oorlog verwickeld zijn - bedenk dat ook wij regelmatig soldaten op onze jihad sturen - schreeuwen wij moord en brand als de tegenstander een slag op eigen bodem uitdeelt.

Dames en heren, ik heb betoogd dat de democratie in eigen huis en daarbuiten twee gezichten heeft. Dat Moslims sociaal, politiek en moreel zijn gemarginaliseerd. Wij beloven hen gelijke rechten en kansen, maar bieden die

niet. In plaats daarvan demonstreren wij onze macht en onverschilligheid. Deze tirannie van de meerderheid is een nieuwe en electoraal profijtelijke vorm van binnenlands terrorisme. Ook in het buitenland zijn de westerse mogendheden de grootste terroristen gebleken. Niet onbedoeld, dus door omstandigheden afgedwongen, maar door bewust gevoerd beleid. Zowel binnenlands als buitenlands worden Moslim-bondgenoten met grote vanzelfsprekendheid geschoffeerd of in de steek gelaten. Dat komen Moslims overal ter wereld te weten, via eigen en Westerse nieuwskanalen, persoonlijke contracten, en transnationale verbindingen. Moslims in het Westen weten en voelen dat de democratie twee gezichten heeft. Zij identificeren zich met het leed, hier en daar. Deze politieke verhoudingen ondermijnen het vertrouwen in democratische instituties. Dat Westerse Moslims zich niet altijd vertegenwoordigd voelen door de Westerse staat, moet dan niet verwonderen. Ik zeg het anders: tussen de binnenlandse en buitenlands politiek van de Europese staten bestaat er een verbinding. De wrok die binnenlands ontstaat wordt gevoed door ontwikkelingen in het buitenland; en omgekeerd, de haat die in het buitenland is gezaaid, wordt binnenlands geoogst. Je kan geen terrorisme bestrijden zonder deze verbinding erbij te betrekken. Anders is het dweilen met de kraan open.

Dames en heren, ik sluit af met een vraag. Is dit onderwerp iets van en voor Moslims? Mijn antwoord is: neen. Het gaat iedereen aan die gelooft in de beginselen van de democratie en die meent dat we door die beginselen hoog te

houden een veiliger wereld kunnen creëren. Die veilige wereld creëren we niet door tegen mensen te zeggen dat ze maar moeten oprotten, want aanslagen kunnen ze ook vanuit het buitenland plegen. De veilige wereld heeft pas kans van slagen wanneer wij ons veel meer internationalistisch opstellen door de engekokers van het nationalisme doorbreken, wanneer wij open zijn, en het gesprek met de ander aangaan. De Moslim groet “salam wale kum” – vrede zij met u - is inderdaad een goede start voor een dergelijk gesprek.

Sukria, dank u wel.

Dames en Heren, aan het slot van dit eerste deel wil enkele mensen bedanken die hebben bijgedragen om deze avond en de Promotiekamer tot een succes te maken. Ik begin met de organisatie van deze avond.

Dan gaat mijn oprechte dank uit naar:

1. Jaswina Bihari-Elahi die mij in elke fase van de organisatie heeft bijgestaan. En geloof me, het was veel werk
2. Dank ook aan Sudhier Nannan voor de technische ondersteuning bij de montage van de filmpjes.

De Promotiekamer is in haar tienjarig bestaan ondersteund door verschillende personen en het is ondoenlijk om iedereen te noemen. Maar drie personen wil ik nadrukkelijk noemen:

1. In de eerste plaats Arie de Ruijter, mijn voormalige decaan en de eerste voorzitter van de Promotiekamer. Hij heeft dit initiatief in woord en daad van harte heeft gesteund en is ook in slechte tijden een anker geweest.
2. In de tweede plaats Dawletram Ramlal, die eveneens betrokken was bij de oprichting van de Kamer en nu de huidige RvT voorzit, die bestaat uit Freddy May en Hans Kruijssen.
3. En last, but not least, Usha Adhin, die de Promotiekamer in Suriname draait en vanaf het eerste uur met ideeën en evaluaties de ontwikkeling van de Promotiekamer heeft gevoed.

Ik heb graag een hartelijk applaus voor deze mensen.